

10. Тарнас Р. История западного мышления / Р. Тарнас ; пер. с англ. Т.А. Азаркович. – Москва : Крон-пресс, 1995. – 448 с.
11. Мамардашвили М.К. Введение в философию / М.К. Мамардашвили // Мамардашвили М.К. Необходимость себя. – Москва : Лабиринт, 1996. – С. 7–154.
12. Сенокосов Ю.П. Вместо послесловия / Ю.П. Сенокосов // Мамардашвили М.К. Стрела познания. – Москва : Языки русской культуры, 1996. – С. 299–303.
13. Мамардашвили М.К. О сознании / М.К. Мамардашвили // Мамардашвили М.К. Необходимость себя. – Москва : Лабиринт, 1996. – С. 214–228.
14. Мамардашвили М.К. Философия и свобода / М.К. Мамардашвили // Мамардашвили М.К. Как я понимаю философию. – Москва : Прогресс, 1996. – С. 365–375.
15. Библер В.С. От наукоучения – к логике культуры. Два философских введения в двадцать первый век [Электронный ресурс] / В.С. Библер. – Режим доступа : <http://philosophy.ru/library/bibl/bibler.html>.

ЗАВОРОТЧЕНКО Т. М.,

кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры теории государства и права,
конституционного права та державного управління,
Голова Ради молодих вчених
юридичного факультету
(Дніпропетровський національний
університет імені Олеся Гончара)

УДК 342.7:327 (478)

ПРОЦЕС ГЛОБАЛІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ОСНОВНИХ ЗАСАД ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Розглянуто правову державу як гаранта політичних прав і свобод людини й громадянина, до побудови якого прагне наше суспільство. Доведено, що правова держава повинна всебічно сприяти розвитку основних засад громадянського суспільства. Проаналізовано деякі пропозиції щодо підготовки та офіційного схвалення комплексної Концепції державної політики в галузі політичних прав і свобод людини й громадянина. Прослідковано історичний розвиток вказаної Концепції, її подальша роль та значення на сучасному етапі. Досліджено історичні об'єктивні і суб'єктивні соціально-економічні чинники процесу глобалізації. Зроблено спробу дослідити практичне втілення Концепції реалізації і охорони прав, свобод та обов'язків людини й громадянина у громадянське суспільство.

Ключові слова: глобалізація, громадянське суспільство, Концепція реалізації і охорони прав, свобод та обов'язків людини й громадянина, політичні права і свободи громадян, забезпечення прав людини.

Рассмотрено правовое государство как гарант политических прав и свобод человека и гражданина, к которому стремится наше общество. Доказано, что правовое государство должно всесторонне содействовать развитию основ гражданского общества. Проанализированы некоторые предложения, касающиеся подготовки и официального утверждения комплексной Концепции государственной политики в сфере политических прав и свобод человека и гражданина. Прослежено историческое развитие названной Концепции, её дальнейшая роль и значение на современном этапе. Исследованы исторические объективные и субъективные социально-экономические факторы процесса глобализации. Сделана попытка исследовать практическое воплощение Концепции реализации и охраны прав, свобод и обязанностей человека и гражданина в гражданское общество.

Ключевые слова: глобализация, гражданское общество, Концепция реализации и охраны прав, свобод и обязанностей человека и гражданина, политические права и свободы граждан, обеспечение прав человека.

Considered legal state, as the guarantor of political rights and freedoms of man and citizen, to build which seeks to our society. It is proved that the legal state should actively promote the development of the basic principles of civil society. Analyzed some of the proposals concerning the preparation and approval of a comprehensive Concept of the state policy in the field of political rights and freedoms of man and citizen. Traced the historical development of this Concept, its

future role and significance at the present stage. Researched historical objective and subjective social-economic factors the process of globalization. An attempt is made to explore the practical embodiment of the Concept of realization and protection of rights, freedoms and duties of person and citizen in the civil society.

Key words: *globalization, civil society, the Concept of realization and protection of rights, freedoms and duties of person and citizen, political rights and freedoms of citizens, protection of human rights.*

Вступ. Важливим завданням економічних і соціальних перетворень в сучасній Україні є збалансування свободи ринкової економіки із забезпеченням соціальної захищеності людини, захистом і гарантуванням її соціально-економічних прав. Соціальна функція може бути повноцінно реалізована лише за умови високого рівня економічного розвитку, що дозволить ефективно перерозподіляти кошти і ресурси, зберігаючи при цьому свободу ринкових відносин і підприємництва. Система цих заходів повинна бути спрямована на припинення масового зuboжіння населення і подальшої різкої поляризації суспільства, на поступовий підйом загального рівня життя. Правова держава, до побудови якої прагне наше суспільство, повинна всебічно сприяти розвитку основних засад громадянського суспільства, забезпечувати баланс інтересів між різними суспільними верствами, відповідати за прийняття виважених політичних рішень, сприяти становленню і розвитку вільних економічних відносин у поєднанні з цілеспрямованістю соціальною політикою, отже, максимально забезпечувати і гарантувати права і свободи людини і громадянина.

Даному питанню присвячені праці таких російських та українських вчених-конституціоналістів: В.В. Букача, Л.Д. Воеводіна, як К.І. Волинка, А.М. Головістікової, Л.Ю. Грудциної, А.Ю. Олійника, О.В. Пушкіної, О.В. Скрипнюка та інших. При цьому проблематика процесу глобалізації в контексті розвитку основних засад громадянського суспільства залишається актуальною та водночас малодослідженою.

Постановка завдання. Мета цієї статті полягає у розгляді теоретичних та практичних питань визначення економічних, політичних та соціальних проблем в суспільстві, в якому держава фактично неспроможна забезпечити і гарантувати всім громадянам більшість проголошених в Конституції політичних, соціальних та економічних прав і свобод. Відповідно до мети завданнями даної роботи є: 1) формулювання окремих пропозицій щодо підготовки та офіційного схвалення комплексної Концепції державної політики в галузі політичних прав і свобод людини й громадянина; 2) з'ясування важливих суміжних категорій у процесі підготовки і схваленні програми забезпечення політичних прав і свобод громадян; 3) розроблення плану заходів стосовно цілеспрямованого і планомірного підвищення правової культури і правосвідомості громадян, посадових і службових осіб.

Новизна роботи полягає в тому, що вона постає одним із перших комплексних досліджень особливостей здійснення процесу глобалізації в контексті розвитку основних засад громадянського суспільства. В ній обгрунтовано необхідність прийняття Концепції реалізації і охорони прав, свобод та обов'язків людини й громадянина, який має бути концептуальним, тобто системним, комплексним, внутрішньо узгодженим і послідовно врегульовувати блоки питань.

Результати дослідження. У кінці ХХ століття всесвіт знову опинився на порозі вибору свого подальшого майбутнього: чи існувати кожному поодиноці, чи об'єднати свої зусилля для виживання та розвитку усіх сфер людського життя? Проблема глобалізації набуває все більшого значення для країн світу, в тому числі і для України. Поки що ми не відчуємо належним чином тих процесів об'єднання, які вже зараз захопили Європу, але невдовзі і Україні доведеться вибирати свій шлях подальшого існування у світовому просторі. Тому вже зараз потрібно усвідомити, які наслідки може мати глобалізація для нашої країни і в сфері економіки, і в сфері культури, і в сфері росту злочинності [1, с. 55].

Проблема глобалізації нечасто обговорюється на сторінках печаті, в науковій літературі, але якщо це обговорення відбувається, частіше воно має характер огляду, ніж аналітичного дослідження. Ми також не претендуємо на повноту аналізу в силу незалежних від нас причин, але деякі аспекти цієї проблеми будуть розглянуті більш повно, а саме: проблема глобалізації злочинності та наслідків цього процесу для України. Ця проблема хвилює світ вже понад двох десятиліть років. ООН вперше звернулась до питання росту злочинності на П'ятому конгресі (Женева, 1975 р.), де було визнано, що міжнародна організована злочинність є більше серйознішою проблемою, ніж традиційні форми злочинної поведінки. Згодом до цієї проблеми зверталися на Шостому конгресі (Каракас, 1980 р.) при розгляді питання про правопорушення і правопорушників, та Сьомому конгресі (Мілан, 1985 р.), на якому визначалося, що організована злочинність у значній мірі залишається безкарною, та її дестабілізуючий вплив буде посилюватися, якщо не будуть застосовані конструктивні засоби. Особливе значення мала Всесвітня конференція на рівні міністрів з організованої транснаціональної злочинності (Італія, Неаполь, 21-23 листопада 1994 р.), де було обговорено великий комплекс питань боротьби з організованою злочинністю [2].

Таке становище в сучасному громадянському суспільстві пояснюється цілим рядом причин як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Важливою гарантією існуючих проблем в галузі реалізації прав і свобод є те, що юридичні норми, що стосуються прав і свобод особи, об'єктивно не відповідають фактич-

ним соціальним можливостям, які вони опосередковують. Через наявні в нашому суспільстві економічні, політичні та соціальні проблеми держава фактично неспроможна забезпечити і гарантувати всім громадянам більшість проголошених в Конституції соціальних та економічних прав і свобод. Не менш важливою проблемою є недоліки в самому законодавстві: недостатньо розроблені юридичні механізми реалізації і захисту деяких прав і свобод, існують певні внутрішні неузгодження і протиріччя. Крім цього, негативним фактором, що впливає на стан забезпечення прав і свобод особи в Україні, є низька правосвідомість і правова культура громадян, посадових і службових осіб [3, с. 65].

Для суттєвого поліпшення ситуації в сфері забезпечення прав і свобод особи в Україні можна запропонувати такі заходи, як розробка і прийняття наукової концепції розвитку українського законодавства, в якій необхідно передбачити механізм переорієнтації чинного законодавства на правове забезпечення прав людини, приведення його у відповідність з міжнародними стандартами з прав людини. Для вирішення всього комплексу проблем потрібно здійснювати відповідні зміни і в економічній базі України: забезпечувати зростання виробництва, переорієнтувати економіку на загальносоціальні потреби, забезпечувати її стабільність, і взагалі, поєднувати ринкові перетворення з виваженою соціальною політикою держави [4, с. 32]. Основні законодавчі акти про права, свободи та обов'язки громадян України реалізуються в умовах, коли в країні спостерігається тенденція до самоусунення держави від соціально-забезпечувальних функцій щодо найбільш соціально незахищених верст населення. Існують також певні передумови для поширення дискримінації прав людини за етнічними, майновими, релігійними, мовними, віковими та статевими ознаками.

Оскільки реальне становище з дотриманням прав людини значною мірою залежить від освіченості, розвиненості самоповаги та самосвідомості громадян, їх готовності ці права мати, реалізовувати та захищати від будь-яких протиправних зазіхань, то доводиться констатувати, що в українському суспільстві такий потенціал поки що залишається недостатнім. Тому суспільний попит на вдосконалення законодавства про права і свободи людини, обізнаність з відповідними нормами є незначними [5, с. 233].

На нашу думку, їх необхідно закріпити в одному акті, яким може бути, наприклад, Концепція реалізації і охорони прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні. Цей документ має створюватися з використанням принципів і методів нового (системного) підходу до реалізації і охорони прав, свобод та обов'язків людини і громадянина. Головне, щоб він був концептуальним, тобто системним, комплексним, внутрішньо узгодженим, послідовно врегульовував блоки питань.

Концепція повинна бути спрямована на досягнення такого становища, за якого будь-які права, свободи та обов'язки людини і громадянина реалізувалися та захищалися б з найменшими затратами людських зусиль. Водночас необхідно хоча б в основному визначити механізм здійснення і захисту кожного суб'єктивного права та юридичного обов'язку, зважаючи на те, що останні за тих чи інших умов сьогодення будуть реалізуватися повільно або навіть гальмуватися. Безперечно, найкраще було б вирішити зазначені питання у Кодексі прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, який має створюватися на підставі зазначеної Концепції. Проте, мабуть, це справа майбутнього, оскільки після створення зазначених Концепції та Кодексу в Україні необхідно буде розробляти нову систему права, керуючись насамперед принципами її Конституції, що також має бути законодавчо врегульовано.

В боротьбі проти насильства долі окремої людини, великих і малих націй і всього людства в умовах сучасної цивілізації виявилися нерозривно зв'язаними та залежними від можливості назвати силу правом та від силових відношень перейти до відношень формально рівних, незалежних та вільних суб'єктів [6, с. 5]. Звичайно, джерелом порушення прав людини є сама людина. А побудови, які створює сама людина, виступають допоміжним структурним елементом цього джерела. Найбільші резерви для таких порушень мають державні джерела. В свою чергу, дотримання кожного права та свободи людей потребує досконалого положення суспільства. Треба здійснювати розвиток структур цієї спільності, здійснювати підвищення рівня правової свідомості і правової культури, а також правової ідеології. Можливо подолання саме цих негативних феноменів. Цьому може посприяти прискорення процесу розвинення всіх галузей права і правової системи в цілому [7, с. 290].

Негативний вплив глобалізації на світову економіку визначається послабленням економічної допомоги наддержав слаборозвиненим країнам внаслідок зникнення конкуренції між Сходом та Заходом, перетворення слаборозвинених країн у сировинні придатки та «бананові республіки» внаслідок міжнародного розподілу праці, виникнення міжнародних монополій та конкурентної боротьби, витік висококваліфікованої робочої сили з країн СНД на Захід, переміщення в слаборозвинуті країни екологічно небезпечних виробництв, згорання внутрішнього виробництва через його неконкурентноспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках і розширення імпорту відносно дешевих та більш якісних товарів і послуг з інших країн, занепад національної та розвиток масової культури невисокого рівня [8, с. 190].

Слід зазначити, що процес глобалізації має об'єктивні і суб'єктивні соціально-економічні чинники (науково-технічний прогрес, індустріалізація, розвиток міжнародних сфер впливу капіталу, інтернаціоналізація економіки, міжнародні корпорації та компанії тощо) і соціально-економічні механізми свідомого впливу (існуючі теоретико-методологічні концепції розвитку світової економіки та економік окремих держав, регіонів

тощо). Глобалізація світової економіки призвела до міжнародної виробничої спеціалізації, визначення сфер впливу та розподілу інтересів, розвитку торгових зон та груп (Європейська економічна зона, Північноамериканська зона вільної торгівлі тощо), виникнення транснаціональних торгових корпорацій, міжнародного маркетингу (вивчення світових цін, попиту та пропозиції на конкретні товари і послуги, пошук ринкової рівноваги, врахування недосконалості ринку та його вад, усунення ринкової влади (монополізму на ринку) тощо). Глобалізація прискорила й зміцнила міжнародні потоки капіталів, перш за все за рахунок збільшення закордонних інвестицій, які здійснюються шляхом прямого та непрямого інвестування, фінансових, технологічних і технічних інвестицій та допомоги, капітальних вкладень, створення спільних підприємств, імпорту технологій, втілення у ресурси та капітальні товари, продажу ліцензій тощо.

Особливе значення має глобалізація у формуванні міжнародних ринків праці завдяки розширенню потоків міжнародної міграції робочої сили. Це призвело до формування ціни робочої сили в міжнародному контексті. Процес глобалізації привів до розподілу регіонів світу за попитом та пропозицією робочої сили з урахуванням професійно-кваліфікованого аспекту. Нагальною стає проблема регулювання міжнародних ринків праці, узгодження з цими процесами міжнародного та національного законодавства щодо переміщення робочої сили. Створення міжнародного ринку праці призвело до змін у стандартах життя, поширення соціально-ринкових відносин, врахування міжнародних, міжгалузевих та міжпрофесійних тенденцій щодо визначення рівнів оплати праці. В той же час ці процеси призвели до збагачення окремих країн тощо. Незважаючи на це, глобалізація має і значні негативні наслідки для України. Передусім – це збільшення залежності від світових фінансових ринків, погіршення конкурентної позиції вітчизняного бізнесу на внутрішньому ринку, збільшення залежності економічного зростання від зовнішніх інвестицій, загроза перетворення України на сировинний придаток індустріально розвинених країн, банкрутство окремих галузей та підприємств, загострення регіональних моновиробничих проблем, посилення негативних міграційних процесів, втрата інтелектуального потенціалу, негативний вплив масової культури.

Стаття 3 Конституції України проголошує: «Людині, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави». Однак безпосередня дія прав і свобод людини, які закріплені в Конституції України, не знімає питання про довершення механізмів і процедур (конституційних, судових, адміністративних та інших), які призначені захищати та забезпечувати права і свободи громадян. Це робить надійним державний захист прав людини, який є важливим чинником розвитку правової державності. Нагадаємо, перш за все, що Конституція України гарантує державний захист прав і свобод людини та громадянина нашої держави.

Висновки. Таким чином, перш, ніж Україні включитися повною мірою до процесу всесвітньої глобалізації, треба підготувати базу для впровадження цього явища в наше життя, зробити динамічнішим та гнучкішим національне законодавство, переробити його у відповідності із світовим законодавством в сфері боротьби з організованою злочинністю. Світове співтовариство вже більше двох десятиків років виробляє методи боротьби з цим явищем і має той досвід, який потрібно використовувати і незалежній Україні.

Список використаних джерел:

1. Мудрієвська Л.М., Катеба О. Проблеми глобалізації та її наслідки в Україні / Проблеми права на зламі тисячоліть: матеріали міжнародної наукової конференції: наукове видання. – Дніпропетровськ, Видавництво ІМА-прес, 2001. – 528 с. – С. 55–57.
2. Биленчук П.Д., Ерпенов С.Е., Кафанов А.В. Транснациональная преступность: состояние и трансформация : учебное пособие / под ред. акад. П.Д. Биленчука. – К. : Атика, 1999. – 272 с.
3. Волинка К.Г. Проблема збереження прав і свобод особи в Україні / К.Г. Волинка // Людина і політика. – 2000. – № 1. – С. 64–68.
4. Волинка К. Забезпечення прав і свобод особи в Україні: теоретичні і практичні аспекти / К.Г. Волинка // Право України. – 2000. – № 11. – С. 30–33.
5. Конституційне законодавство України (законодавчі акти, коментар, офіційне тлумачення): збірник нормативних актів / Актори-упорядники: Лінецький С.В., Мельник М.І., Ришелюк А.М. – К. : Атика, 2000. – 896 с.
6. Ростовщиков И.В. Обеспечение прав и свобод личности в СССР: вопросы теории : монография / И.В. Ростовщиков. – Саратов : Изд-во Саратов ун-та, 1988. – 117 с. – С. 5.
7. Эбзеев Б.С., Воеводин Л.Д. Конституционные права и обязанности советских граждан / Б.С. Эбзеев, Л.Д. Воеводин. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1972. – 330 с. // Правоведение. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1973. – № 5. – С. 120–122.
8. Воеводин Л.Д. Юридический статус личности в России : учебн. пособие / Л.Д. Воеводин; Отв. ред.: Богданова Н.А. – М. : Изд-во Моск. ун-та, Норма, Инфра-М, 1997. – 304 с. – С. 190.

